

Marjan Kordaš

KRILO ANGELA

Odlomek: leto 1945

1945

Nemški vojaki in *Beli* so požgali vse kočice na Mali in Veliki Planini. Tudi lepo Steletovo kočico, in hkrati vse knjige, ki sem jih tam prebiral.

Skoraj vsak dan je letalski alarm in pogosto traja skoraj ves dan. Zato skoraj ni več šole.

Marec: Razdelijo nam spričevala. Nato naši nemški učitelji izginejo. Nemške šole ni več. Moje učiteljice v letih 1941 – 45 so bile Käthe Ferk, Paula Maria Peschel, Rita Zeginnig, Martine Kneipp, Hermine Schwarz in Herta Kauf roj. Bruß.

Titovci so z bombami in strelnim orožjem napadli Domžale ravno na tisti dan, ko je bila tam moja mama s Helenco na nekem obisku. Ko je prišla zvečer domov, je bila popolnoma zmešana. Odtlej tečemo pri vsakem letalskem alarmu v zaklonišče pod Malim gradom. Čez nekaj tednov, ko se je mama že malo pomirila, smo čez dan šli v gozd za Kalvarijo ali pa k znancem v Podgorje.

Ženske, moški starejši od 60 let in mladina stara 15 – 18 let so bili mobilizirani. Kopali bodo protitankovske järke na prelazu Kozjak (približno 25 km od Kamnika). Tam so tudi Neje, Janez in Ivo. Obžalujem, ker sem še premlad in ne morem biti zraven.

Gospa in gospod Stele, moj oče in mama, gospod Skala, nekaj znancev in mi otroci, smo pri Steletovih v veliki dnevni sobi. Sedim ob strani, v senci, pri veliki kmečki peči. Vsi drugi sedijo okrog mize in se smejejo, ker gospod Skala pripoveduje zabavne politične dovtype. Ker se brez Janeza dolgočasim, opazujem veselo družino.

Tudi Adi je zraven in se smeji. Ker sedim v senci, jo lahko nemoteno opazujem in ob tem čutim lep, še neznan občutek. Je skoraj kot otožnost. Ko se smeje, se smeje natančno tako kot gospa Stele in na licih se ji pokažeta dve jamici.

Ko se poslovimo, je že zelo pozno. Zunaj je že prav toplo in diši po pomladi. Mesec sije zelo svetlo in na nebu se vidi nekaj majhnih, belih oblakov.

Neje, Janez in Ivo ter vsi, ki so bili mobilizirani za delo na prelazu Kozjak, se vrnejo domov.

Eden od mobiliziranih fantov mi pripoveduje, da ga je neka mlada ženska tam poskušala zapeljati.

Rekla mu je: »Tako zeloooo me boli trebuh!«

On: »Zares? Kako zelo pa?«

In nato ona: »Saj to pa lahko sam otipaš!« Prijela ga je za roko in jo potegnila med svoje noge. Vendar on tega ni hotel...

Bi ravnal tako tudi jaz? Da, ne, da, ne...? Da: prav gotovo ne!

Nekega popoldneva se mi nenadoma razjasni, da se pri tako imenovanem spolnem življenju lahko doživi naravnost velikanska čutna naslada. Prej popolnoma nejasna in nerazumljiva privlačna sila med moškim in žensko mi postane kristalno jasna. V vsej resničnosti doživim tisto, kar je moč razumeti pod izrazom *skušnjava*.

Pravijo, da bo kmalu konec vojne. Govori se o svobodi. Poskušam si predstavljati, kaj je *svoboda*. Mar to pomeni, da se človeku ni treba več bati? Govori se, da bo spet Jugoslavija. Kakšna Jugoslavija? Kraljevina Jugoslavija?

V šoli v Mekinjah so se že pred nekaj meseci ugnezdili *Beli*. Danes, ko sem šel k Rebolovim po mleko, sem presenečen opazil, da so na tej stavbi izobesili nenavadno, belo-modro-rdečo zastavo tako, da pod njo skoraj ni bilo droga. Pravijo, da je Hitler mrtev, da »je padel v bojih za Berlin.« Vprašam očeta, kakšna zastava je to, in zakaj je obešena tako nenavadno.

»Temu pravimo, da je zastava 'obešena na pol droga' in je znak žalovanja. *Beli* so tako izobesili slovensko zastavo zato, ker žalujejo za Hitlerjem.«

»Pa misliš, da je res padel v boju?« sprašujem naprej.

»Ne verjamem. Najbrž je naredil samomor.«

Vsepovsod so izobešeni plakati, na katerih je narisana velik križ, katerega poskušata dva človeka, očitno zločinca, posekati z okrvavljenima sekirama. Spodaj je zapis – zdi se mi nenavadno, da samo v slovenščini – ki poziva vse Slovence, naj se pripravijo na poslednji boj proti komunizmu in boljševizmu.

6. maj, približno ob petih popoldne: Z očetom greva v Nevlje, v vas blizu Kamnika. Pove mi, da je po radiu slišal, da je kapitulacija nemškega Reicha le še vprašanje časa. Očetu postavim le eno – pravzaprav smešno – vprašanje:

»Kakšen pa je odnos gmajnarjev do Cerkve?«

»Ne vem«, mi odgovori oče.

Spet razmišljam, kaj je *svoboda* in kaj se bo zgodilo z Nemci, ki bodo med *svobodo* ostali v Kamniku.

Ko se čez nekaj ur vrneva v Kamnik, presenečen opazim, da s podstrešnega okna hiše našega soseda Franceta Lenarčiča visi modro-belo-rdeča jugoslovanska zastava. Kmalu se pokaže tudi on, se široko reži in mi reče: »Eh, sem jo pa kar izobesil.«

Doma sedi moja mama ob šivalnem stroju in šiva slovenske in jugoslovanske zastave. Zraven so tudi druge ženske in gospodična Olga daje navodila. Naučim se zaporedja barv:

slovenska zastava je belo-modro-rdeča;

hrvaška zastava je rdeče-belo-modra;

srbska zastava je rdeče-modro-bela;

jugoslovanska zastava je modro-belo-rdeča.

Sovjetska zvezda mora biti v sredi in, če je le mogoče, obrobljena rumeno ali zlato.

Gospodična Olga pravi, da mora na slovenski zastavi biti rdeča zvezda zato, da se razlikuje od zastave *Belih*.

Izvem, da je gospodična Olga ves čas okupacije delala za OF. Moji starši tudi?

7. maj: Danes je prelep dan. Kamniške ceste so polne radostnih ljudi in z vsake hiše visi slovenska ali jugoslovanska zastava. Mnoge so še brez rdeče zvezde. Opazim celo eno zastavo z majhno rdečo Davidovo zvezdo! Med radostnimi ljudmi pa nenadoma opazim mladega nemškega vojaka. Zmedeno išče svojo pot med ljudmi. Spreleti me ponosna misel:

Mi Slovenci svojih sovražnikov ne pobijamo. Pustimo jim, da gredo, kamor hočejo!

Popoldne pa so ceste popolnoma prazne. Nenadoma se zasliši streljanje. Nato se pokaže skupina *Belih*, ki z orožjem, pripravljenim na strel, koraka skozi mesto. Menda so prej streljali na angleško, ameriško in rusko zastavo, izobešene na Glavnem trgu.

Pozno popoldne se pojavijo plakati – samo v slovenščini – z naslednjim sporočilom: »Pri nemških oblasteh sem dosegel, da so zapustile Kamnik, ne da bi uničile najbolj pomembne naprave. Prebivalstvo pozivam, naj skrbi za red in mir.« Besedilo je podpisal gospod Rehbach. Torej ni ušel z Nemci! V zadnjih letih sem ga pogosto videl, oblečenega v rjavo uniformo nacistične stranke. Ko sem ga nekega dne srečal, sem ga pozdravil s strumnim *Heil Hitler* (tako sem iz previdnosti pozdravljal vse Nemce). On se mi je prijazno nasmehnil in mi odvrnil slovensko: »Dober dan. Kam pa greš?«

Menda so vsi nemški civilisti izginili. Hiše v *Neue Heimat* so prazne in ljudje iz okolice začnejo z ropanjem. Gospod Schenk pa je še tu, in gospod Hauschel tudi. Poskušam si predstavljati, kako izgledajo gmajnarji. Veliki, vitki, junaški, pravični, modri? Mama pravi, da ne smem več reči *gmajnarji*, temveč *partizani*. Zakaj?

8. maj, zvečer: na Glavnem trgu je polno ljudi, ko pripelje gospod Rehbach s svojim avtom prve partizane v mesto. Imajo čepice, *titovke* z rdečo zvezdo in niso videti ne veliki, ne vitki, ne junaški, ne pravični.

9. maj: Zgodaj zjutraj vidim enega partizana na kolesu. Očitno je pijan in vpije za ženskami. Dopoldne začne oddajati Radio Ljubljana. Kmalu se pojavijo množice jugoslovanskih vojakov v angleških uniformah in z angleškim orožjem. Vsi govorijo srbo- hrvaško in korakajo skozi mesto proti Štajerski.

Izvem, da se vodja jugoslovanskih partizanov imenuje *Tito*. Zakaj Tito?

Maj: Kmalu začno partizani z aretacijami in mnogi ljudje, ki sem jih dobro poznal, preprosto izginejo.

Gospoda Strgarja, ki sem ga dobro poznal, so nekega dne našli mrtvega, ustreljenega. Govori se, da so ga ubili partizani. Tega ne morem razumeti. Nemci so ga vendar večkrat zaprli in delal je za OF!

Danes so prišli partizani. Hoteli so zapreti gospo Skala. A tu je že moja mama in zdravnik gospod Pucelj. Moja mama in gospodična Olga vpijeta na partizane, in ti so videti v hudi zadregi. Očitata jima, da ravnajo kot Nemci. Nenadoma pogleda

moja mama gospoda Puclja in ta začne pisati zdravniško potrdilo, ki ga potem izroči skupini partizanov. Gospe Skala niso zaprli.

Konec maja: Skozi mesto se proti Kamniški Bistrici valijo tovornjaki, polni napol uniformiranih ljudi, ki jih strogo stražijo partizani. Čez nekaj časa vidimo iste tovornjake, kako prazni vozijo v nasprotno smer. Sošolec mi pove, da je videl veliko skupino žensk, otrok in starcev, ki jo je vodil pravoslavni duhovnik, kako korakajo, tudi strogo zastraženi, proti Kamniški Bistrici. Videli jih nismo nikoli več.

Vidim, da gospodična Olga joče. Joče, ker je zvedela za množične poboje v Kamniški Bistrici.

»In še cele dneve se je tam slišalo stokanje, hropenje in klici na pomoč. In jaz, jaz sem vsa dolga štiri leta z drugimi ljudmi delala za OF!«

Gospoda Stareta in njegovo družino so v Mengšu zaprli in nato izselili. Njegovo čudovito hišo s tisto lepo zbirko starega orožja so zaplenili.

Spomnim se, da sem še pred nekaj tedni veroval:

Mi Slovenci svojih sovražnikov ne pobijamo. Pustimo jim, da gredo, kamor hočejo!

Mnogi ljudje nosijo zdaj rdečo zvezdo v gumbnici. To mi je zelo všeč. Tudi jaz jo dobim od nekega znanca, vendar mi mama prepove, da bi jo nosil.

Bliskovito se razširi novica, da je Tito prišel na obisk v Kamnik. Tečem do vrtno ograje. Tu je že gospod Skala. Čakava, dokler se ne pokaže. V majhni skupini ga takoj prepoznavam: suh, srednje velik moški, črni škornji, črne jahalne hlače, siv suknjič, običajno častniško pokrivalo s palmovimi listi na ščitniku. Ostre, vendar mirne poteze na obrazu. Počasi koraka po cesti pod nama. Gospod Skala dvigne roko in ga pozdravi: »Zdravo, Tito!« Tito naju na kratko pogleda in potem salutira.

Čez nekaj minut priteče Helenca (takrat stara dobrih sedem let) do kraja prestrašena k mami in zavpije: »Mama, mama, tisti gestapovec, tisti debeluh, se je vrnil.«

(Nikoli nismo mogli razjasniti, kako je Helenca takrat mogla zamešati Tita s Hermannom Göringom.)

Pred Murnovo pekarno stoji konjska vprega, naložena z vrečami bele moke. Ker so na vrečah pisani napisi, se ustavim, da bi jih prebral. Takrat pride iz pekarnice partizan, me pogleda in reče ponosno:

»Tole z moko pa je pri nas čisto drugače kot pri Švabih, kaj ne?«

Prikimam in preberem napis na eni vreči:

»This is a gift of the people of the United States of America.«

Z neprijetnim občutkom ugotovim, da se zdaj ljudje le še zasebno pozdravljajo z *dober dan* ali *zbogom*. Uradno se pozdravlja le z *zdravo*, ki ima v slovenščini podoben pomen kot *heil* v nemščini. Tudi v časopisih lahko opazimo vzhodno smer. Vse to me zelo teži.

Pri nas doma se pojavi mlad partizan. Čeprav je po poklicu le poštar, bo šef mojemu očetu. Kako je to mogoče?

Z nekim prijateljem skleneva, da bova zbirala strelivo za različno orožje in ustanovila *Vojni arhiv*. Veva, da je to kar najstrožje prepovedano, zato imava škatlo z vsemi naboji skrito na podstrešju. Med temi naboji je tudi dragocenost, naboj za

letalski top kalibra 20 mm. Dolgo časa se ga nisem hotel dotakniti, nato pa ga skrbno razdrem in z velikim veseljem ugotovim, da gre za svetilno kroglo. Spet ure in ure delam na njej, razcepim tenko zunanjo lupino na dve polovici in pred oči dobim njeno svetlobno polnitev.

V plitvi globeli za smodnišnico so nemški vojni ujetniki. So popolnoma izstradani, zato ponujajo otrokom svoje ročne ure za kruh. Ena ročna ura za kos kruha.

Nekemu otroku, ki je tako s kosom kruha prišel k enemu od ujetnikov, je partizan, ki je stražil, zavpil: »Vzemi uro, potem ga pa udari! Ni mu treba dati kruha!«

Tako si je moj znanec za štiri kose kruha priskrbel štiri ročne ure, vendar ni vedel, kaj bi z njimi počel. Ker se je dolgočasil, je eno za drugo razdril. Potem jih ni znal spet sestaviti. Da ne bi vseh delov izgubil, jih je shranil v štirih majhnih stekleničkah. Zato smo se iz njega norčevali: »Če te bo kdo vprašal, koliko je ura, boš pač pogledal v eno od štirih stekleničk!«

Spet imamo živilske nakaznice. V primerjavi z nemškimi pa so naše kaj klavrne. Šele po objavi v časopisu lahko zremo, koliko sladkorja, olja, mesa itn. je vreden določen odrezek nakaznice. Pri nemških nakaznicah je bilo to napisano in se je v trgovinah vedno dobilo.

Povsod leži orožje in strelivo. Naučim se, kako se puška razdre in nabije in kako se strelja. Zdaj vem, da poznamo pištole kalibra 6.35, 7.65 in 9 mm, da imajo brzostrelke najpogosteje kaliber 9 mm in kako se izstreli tromblonska mina. Najboljši pištoli sta Steyr Parabellum 9 mm in Walther 7.65 mm. Nekega dne odkrijemo v neki baraki cel kup tromblonskih min in min za minomet. Opazujem, kako se eden mojih tovarišev igra z mino: zgrabi jo za repno krmilo in jo z vso močjo zaluča ob steno. Ker se nič ne zgodi, svojo igro ponavlja. Šele čez nekaj časa dojamem, kako nevarna je ta reč in grem stran.

Ivo, Milan in Neje so našli pištolo. Na podstrešju pri Steletovih so jo najprej razdrili, nato pa jo po nekaj urah spet sestavili. Vendar ni hotela streljati. Pištolo so neštetokrat izpraznili in jo spet napolnili, a še vedno ni hotela streljati. Ko so jo nabili poslednjič, je Neje naciljal v Ivovo glavo in ga vprašal: »Naj pritisnem?« Ivo je odvrnil: »Kar pritisni, saj je ta reč pokvarjena!« Potem je Neje spremenil smer, naciljal v tram nad Ivovo glavo in pritisnil. Strel je zagrmel in krogla je izkopala za pest veliko luknjo v tramu. Neje je vrgel pištolo stran in vsi trije so molče odšli domov.

V tistih dneh so se mnogi otroci hudo ranili, oslepeli ali ubili. In mnogi otroci so se tudi grozovito igrali z živalmi. Tako so nekoč ujeli mačko, ji v zadnjico vtaknili vžigalnik z vžigalno vrstico, jo prižgali, in nato pripovedovali, kako je *mačka eksplodirala*.

Sam sem bil z orožjem in strelivom precej previden. Najraje sem se igral s svetilnimi raketami. Največkrat sem jo odnesel le z ožganimi lasmi in obrvmi.

Čutim, da me vse bolj vleče h gospodični Ani in ko fantaziram, z njo tudi spim. Na hodniku odkrijem omaro, kjer ima spravljeno svojo obleko. Nekega jutra vstanem zelo zgodaj in se skrijem v skrivališče. Kmalu jo vidim, kako prihaja v domači halji. Začutim nenavadno vznburjenje in komaj še lahko diham. Ali jo bom zdaj videl nago? Ko pa sleče domačo haljo, je moje razočaranje neizmerno. Pod njo je imela že svoje spodnje perilo.

Nekaj dni kasneje sedim z njo v sobi. Zunaj je deževno in mračno. V grlu čutim nekakšno kepo in komaj zmorem govoriti. Reče mi, da mora v kuhinjo in jaz

ji rečem, da grem z njo. Ko odpre vrata, se po naključju obrne k meni. Takrat jo primem za roko in ji rečem hripavo: »Gospodična, ali vas lahko malo potipam po prsih?« Hipoma se do kraja zmede in na njenem obrazu se pokaže vse: jeza, radost, presenečenje, nežnost, odvrtnost, naklonjenost, igrivost, strah. Dvigne svoje roke in se zgrabi za glavo. Zgrožena, in s smehljajem na ustih, mi zakliče: »Ampak, Marjo...«. Bliskovito iztegnem desnico, jo na kratko zgrabim za levo dojko in zbežim.

Potem sem se otipal po celem telesu, a noben del ni bil primerljiv z dojko gospodične Ane. Tudi občutek ne.

Nekaj dni sem se je izogibal, saj me je bilo zelo sram. Vendar je bilo nemo-goče, da bi se je vedno izogibal in ko sva se po naključju spet srečala, je bila do mene ravno tako prijazna, kot vedno. Bil sem ji zelo hvaležen, vendar sem se vprašal, zakaj ne moreva o tem zapletu spregovoriti.

Tiste dni so v kinu zastoj predvajali dva filma: ameriškega barvnega »Modra ptica« in nekega ruskega, katerega naslov sem pozabil. V prvem je šlo za pravljčni dogodek iz otroškega življenja, v drugem pa za boj partizanov v Rusiji. V prvem so opisovali ljubezen, v drugem pa sovražstvo do Nemcev in rusko junaštvo. Prvi prizor so bile vislice, na katerih je visel obešen človek. Na poti domov se mi je pojavilo vprašanje, ki se je potem ponavljalo še mnoga leta: »Ali so Rusi in Amerikanci zares tako različni?«

Na travniku pred postajo so postavili skladišče vojaške opreme. Tam je tudi velikanska grmada svetlomodrih letalskih bencinskih rezervoarjev, ki so jih verjetno uporabljali za nemška lovška letala Me 109 in FW 190. Stražil je prijazen partizan, ki mi je takoj dovolil, da sem enega vzel in ga odvedel domov. Poskušal sem iz njega narediti čoln, vendar mi je uspelo šele potem, ko mi je pomagal gospod Sever, klepar. Vendar je bil zelo nestabilen in šele potem, ko sem naredil nekaj poskusov z balastom, sem ga lahko tudi uporabljal.

Spet se je pojavil gospod Čarf. Nemci so ga izselili v Srbijo. Zdaj vodi faro Zgornji Tuhinj, kakih 20 km stran od Kamnika.

Janez mi pove, da se to, kar počnem, imenuje *samozadovoljevanje*. Samozado-
vljevanje je smrtni greh. Globoko potr grem takoj k spovedi in priznam svoj greh.

8. julij, nedelja: Moj oče si pri mesarju Cuzaku izposodi konjsko vprego. Popoldne si pripravimo kovček in se odpeljemo v Ljubljano. Kje se je moj oče naučil tako spretno ravnati s konjem?

Nemci so razstrelili železniški most čez Savo. Zdaj leži v vodi, kot velikanska veja, prelomljen na dva dela.

V Ljubljani stanujemo pri dveh družinah. Z Janezom spiva v isti sobi, zato se počutim dobro in varno.

9. julij: Ivo, jaz, Janez in Neje gremo spet v šolo. Do konca septembra se moramo naučiti vsega, kar smo zamudili v zadnjih štirih letih nemške šole pri matematiki, fiziki, zgodovini, zemljepisju in slovenski slovnici ter književnosti.

Z Janezom sediva v isti klopi. Za menoj sedi mlad partizan v uniformi s pištolo. Ko stopi v razred prvi učitelj, začne moliti, natančno tako, kot smo molili pred vojno pred poukom. Ko pa pride drugi učitelj, nas najprej vpraša, ali naj molimo. Večina učencev se zareži in zatuli »ne«. Potem ne molimo nikoli več.

Zame je vse neznansko težko, še posebno pri matematiki in fiziki. Pri algebri se učimo pravila, kako računati s polinomi. Vendar pri tem ne vidim prav nobenega smisla; zakaj je treba vedeti, da je $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$? Kako se to lahko uporablja? In pri fiziki si nikakor ne morem predstavljati mase telesa.

Gospod Stele je solastnik male svečarne v Ljubljani. Nekega dne smo vsi štirje odšli tja in pomagali pri demontaži in nalaganju strojev na vozove. Stroje so nato odpeljali nekam v okolico Kamnika in jih skrili v nekem skednju. Razlog za to so bile govorice o bližnji nacionalizaciji industrije.

V središču Ljubljane so odprli razstavo, kjer so razstavljene izključno fotografije, kako so Nemci in njihovi pomagači pobijali partizane in njihove somišljenike. Vidimo lahko vse: usmrtitve s streljanjem, obešenjem, obglavljenjem, sežiganjem, klanjem. Vendar jaz že dolgo vem, da niso bili le Nemci tisti, ki so tako pobijali ljudi. Saj smo že zdavnaj slišali govorice, da so partizani brata Mejač pobili s pištolo za omamljanje živine v klavnicah!

Neko popoldne odpeljemo k steklarju nekaj okenskih okvirov s počenimi šipami. Tu dela neki nemški vojni ujetnik. Molče mu izročim okenske okvire, in on jih molče sprejme. Začutim vročo željo, da bi z njim mogel govoriti, vendar si ne upam!

Železniški most čez Savo so popravili. V Ljubljano se torej spet lahko vozimo z vlakom. Za to potrebujem prepustnico, ki jo lahko dobim na občini v Kamniku. Javim se torej pri uradnici, ki mi ta papir takoj napiše. Potem me pa na hitro pogleda in reče: »Zdaj potrebuješ le še županov podpis.« Vstane in gre narahlo do vrat, potrka in vljudno čaka, da nekdo na drugi strani zarenči »naprej«. Uradnica odpre vrata počasi in potihoma. Zagledam debelega, starejšega moškega, ki zdolgočaseno sedi za sijajno pisalno mizo in zre na prihajajočo uradnico. Šele potem, ko njeni koraki utihnejo, lahko ugotovim, da so skoraj vsa tla v tisti sobi prekrita z debelo, dragoceno preprogo. Uradnica se vljudno skloni k debeluharju, ki podpiše mojo prepustnico. Nato se po prstih vrne k meni in mi poda podpisani papir.

Naš učitelj slovenščine, dr. Bezljaj, nam je danes povedal:

»Fantje, zamislite si, kaj sem danes videl: na poti v šolo sem srečal dva nemška vojna ujetnika, ki sta vlekla težko cizo. In potem sta se nenadoma pojavila dva fanta na kolesih, ki sta sestopila s koles in – pomislite – ujetnikoma sta pomagala vleči cizo! Moj Bog!«

Nikakor nismo mogli ugotoviti, ali je dejanje obeh fantov zanj bila čednost ali sramota.

V razpravi o vprašanju, kaj je tisto, kar določi človekovo narodnost, je eden naših učiteljev povedal: »Človek je natančno tisto, kar čuti, da je.« Mar lahko človek svojo narodnost izbere, tako kot lahko izbere svoje politično prepričanje?

Konec avgusta: V Ljubljani sem opravil izpite za nostrifikacijo svojega spričevala za III. razred nemške meščanske šole, vendar je moj uspeh povprečen. Pri petih predmetih imam trikrat 3, enkrat 4 in enkrat 5. Zelo sem potr. Zdaj moram v Kamniku isto opraviti še za I. in II. razred. Tu pa je precej lažje kot v Ljubljani in v začetku oktobra 1945 se lahko vpišem v IV. razred Gimnazije v Kamniku.

Janez je odšel na drugo šolo in jaz ostanem sam. A še vedno se vračam k njemu tako, kot je med nama od vedno bilo.

Na vseh tistih mestih, kjer je pred vojno visela slika kralja Aleksandra, med vojno pa slika Adolfa Hitlerja, se zdaj pojavi par: sliki Tita in Stalina.

Nekega dne je Ivo iz Ljubljane prinesel ameriški časopis *Life*. Na naslovni strani je bila fotografija starejšega moškega, za katerim je visela ameriška zastava. Počasi se mi je posvetilo, da je to Harry Truman, ameriški predsednik. Najbolj zanimiva je bila reportaža iz letalske tovarne Boeing, v kateri zdaj ne izdelujejo več bombnikov B-17, temveč le še nove, B-29. Tu ni nobenih delavcev; delajo le ženske, ki se mi zdijo zelo urejene in lepe. Zelo me je razveselilo dejstvo, da sem angleško besedilo še nekako razumel.

V Kamniku je v stari šoli zdaj *Dom jugoslovanske armade*. Pogosto prirejajo nekakšne plesne prireditve, pri katerih sodeluje tudi nekaj mojih sošolk. Govori se, da so te sošolke pravzaprav kurbe, ker menda spijo z oficirji.

Nekega dne je v naš razred prišel ravnatelj. Ironično je pogledal na tiste moje sošolke, jim prepovedal ples z oficirji in dodal »... in če bo potrebno, bomo določene tovarišice poslali na dopust!« V našo zavest je nekako prodrlo, da je s temi besedami namignil na možno nosečnost pri teh dekletih.

Nekaj dni pozneje je naš direktor izginil in čez kak teden se je pojavil novi. Očitno je bilo, da je *točno na liniji*. Je strašno neumen in neprenehoma nosi titovko z rdečo zvezdo. Najbolj neumno se nam je zdelo njegovo predavanje o poljedelstvu Jadranskega morja.

Čez nekaj mesecev smo nekdanjega ravnatelja spet lahko videvali, vendar zdaj ni več ravnatelj. Zdaj je uradnik v tovarni Titan. Govori se, da so ga odstavili, ker se je vmešal v tiste oficirske zadeve.